VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

Deimantė Sirtautaitė

AR ABORTO ATVEJU MOTERS TEISĖ Į PRIVATŲ GYVENIMĄ NEPAŽEIDŽIA VAISIAUS TEISĖS Į GYVYBĘ ?

Magistro baigiamasis darbas

Teisės vientisųjų studijų programa, valstybinis kodas 6011KX003

Vadovė Agnė Margevičiūtė _____ _____

(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta Doc. Dr. Tomas Berkmanas _____ _____

(Fakulteto dekanas) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2018

TURINYS

SANTRAUKA 3

SUMMARY 4

ĮVADAS 6

1. MOTERS TEISĖ Į PRIVATUMĄ ABORTO KONTEKSTE 9

1.1. Privatumo samprata 9

1.2. Teisės į privatumą aiškinimas teismų praktikoje 11

2. VAISIAUS STATUSO PROBLEMATIKA 13

2.1. Suteikiamos teisės vaisiui Lietuvos Respublikoje bei pagal Europos Sąjungos reglamentavimą 16

2.2. Pozityvi valstybės pareiga saugoti vaisiaus gyvybę 19

3. MOTERS IR NEGIMUSIO VAISIAUS TEISIŲ SUBALANSAVIMAS 21

3.1. Subalansuotos moters ir negimusio vaisiaus teisės Airijoje 22

3.2. Teisių subalansavimo padariniai 25

IŠVADOS 29

REKOMENDACIJOS 30

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS 31

SANTRAUKA

Šio magistro baigiamojo darbo tema ar moters teisė į privatų gyvenimą nepažeidžia negimusio vaisiaus teisės į gyvybę yra labai jautri visuomenės atžvilgiu, susilaukianti daugybę prieštaringų nuomonių. Teismų skirtingi ir dviprasmiški sprendimai įrodo, jog yra be galo sunku priimti galutinį ir konkretų sprendimą. Todėl darbe siekiama išsiaiškinti ar besilaukiančios moters teisė nutraukti nėštumą (siejama su teise į privatumą), nepažeidžia taip prieštaringai vertinamos negimusio vaisiaus teisės į gyvybę, ar jo interesai gali būti subalansuoti su moters teisėmis, ar netgi iškeliami aukščiau. Kadangi moksliškai yra svarstytinos trys pagrindinės teorijos nustatančios negimusio vaisiaus statusą ir jam suteikiamas teises, tai suteikia pagrįstą pagrindą manyti, jog yra privaloma konkrečiai sureguliuoti ir įteisinti vaisiaus teisių ribas neapsiribojant nacionaliniu mastu.

Darbo temai išsiaiškinti pirmiausia buvo aptariamos teisės į privatumą ribos bei galimumas besilaukiančios moters atžvilgiu. Antra, buvo reikalinga aptarti negimusio vaisiaus statusą, jam suteikiamas teises dar negimus ir kaip kiekvienu atveju tos teisės paveikia teisinius santykius su motina bei kokį poveikį tai daro teisiniam reguliavimui nacionaliniu mastu, ko pasekoje yra sukuriamos atitinkamos pozityviosios pareigos valstybei. Išanalizavus tiek teismų praktiką, tiek įstatymus nacionaliniu bei Europos Sąjungos mastu matyti, jog tiek moters teisės į privatumą tiek negimusio vaisiaus teisės į gyvybę subalansavimas yra galimas. Tačiau subalansavimo ribas savarankiškai nusistato pačios valstybės savo teisiniame reguliavime.

Atlikus teismų praktikos, teisės aktų, mokslinės literatūros, straipsnių loginę, lyginamąją ir sisteminę analizę, darbe keliama hipotezė, kad moters teisė į privatumą pažeidžia vaisiaus teisę į gyvybę, nepasitvirtino. Yra svarbu suteikti moteriai apsisprendimo galimybę, išlaikant moters teisę į privatumą. Panaikinus tokią galimybę yra pripažinta, jog sulaukiama nehumaniškų sprendimų iš valstybės institucijų moters atžvilgiu. Pabrėžtina, kad visiškas moters ir negimusio vaisiaus teisių subalansavimas vien dėl vaisiaus teisės į gyvybę nėra pakankamas pagrindas atimti iš moters teisę į privatumą.

SUMMARY

Does in the Case of Abortion the Woman's Right to Private Life Does Not Hurt the Right of a Fetus to Life ?

The theme of this master thesis is very sensitive to society, having a plenty of various opinions. Both the European Court of Human Rights and the Lithuanian courts takes on different and ambiguous judgments which proves that it is extremely difficult to make a definitive and concrete decision. Therefore, the aim of the work is to determine whether the woman's right to terminate pregnancy (associated with the right to privacy), do not violates so pretentious valued right of the unborn fetus to life, does his, comparable as a full-fledged entity, interests can be balanced with women's rights, or valuable even higher. Whereas scientifically there are three theories being considered, which determines the status of the unborn fetus and the rights granted to him, it gives a reasonable basis to believe, that it is obligatory to make a specific adjustment and justify the limits of fetus rights higher than to the national level.

To analyze master thesis theme first of all there was discussed right to privacy limitations and availability in relation to a pregnant woman. Secondly, was needed to discuss unborn fetal status, the rights granted to him and how in every case those rights affects relation with his mother and what effect does this make to national legal regulation resulting an appropriate positive obligations for the nation. After investigation of case law, legislation in nationally and The European Union scale, we can see that the woman's right to privacy and the right of the unborn fetus to life balancing is possible. However nations must determine balancing limits in their legal regulation by themselves.

After having analyzed case law, lagislation, scientific literature and articles using logical, comparative and systematic analysis, got to the conclusion that in the case of abortion the woman's right to privacy does not hurt the right of a fetus to life has been approved. It is important to give women the opportunity to choose, while maintaining the right of a woman to privacy as a full-fledged entity. Eliminating such a possibility to choose leads to non-human decisions from nation institutions to women. It is important to highlight that absolute woman and fetus rights balancing just for fetal right to life is not enough basis deduct woman's right to privacy.

First of all, the text presents that the woman's right to privacy is one of the basic human rights, which can be limited only in exceptional cases. The Universal Declaration of Human Rights, Constitution of the Republic of Lithuania guaranteed this right, and often, courts by their decisions admits that these legislation includes and woman decisions about their pregnancy and what to do with

it. It is important to mention that considering about these rights balancing question, often courts opinions differ. However the result of the study show, that in Lithuania legislation have quite a lot of gaps. Abortion regulation is quite narrow, not clarify all existing problems. That is why it should be given bigger attention to abortion theme in Lithuania.

International courts avoids to answer is the unborn child is a human and leaves that question open for nations. So in this case that decide every nation individually by setting the rules for abortion procedures, which shows from which period unborn child is protected. Having analyzed Constitution of the Republic of Lithuania article 19, we can affirm that unborn fetus is not recognized as human being and not fall under this article protection also. So we can say that nation do not have a positive obligations to ensure fetus right to life.

Talking about balancing these rights there was accepted conclusion that there are less undesirable consequences when women's rights to privacy are withheld, leaving for her the right to choose what to do with pregnancy. Whereas after analyzing case law, situation in Ireland, was noticed that when these rights are absolute balanced in nation starts unrest. Women migrate to another countries to take abortion procedure in which women have right to choose and terminate their pregnancy. Also increases number of illegal abortions, women decide to use pharmaceuticals, which can really harm their health. Balancing the rights of a woman to privacy and the rights of an unborn child to life can lead to ridiculous situations, for example, when woman is left by her nation without any help and support even in cases when she is carrying dead fetus inside her and institutions refuses to do abortion argumenting that it would violate nations legislation. Or even when pregnant woman dies, institutions refuses relatives will and by force maintains woman‘s life because there is a minimum opportunity that child can born alive. These are only few examples of what pregnant woman rights and fetus rights balance can lead to. That is why it is very important to determine these rights boundaries not only nationally, but to affirm the women right to choose about their pregnancy on the European Union level.

ĮVADAS

Temos charakteristika ir aktualumas. Moters ir vaisiaus teisių atskyrimo klausimai rodo apie tai, kad Lietuvoje teisinis reguliavimas yra nepakankamas, kadangi yra kuriami vis nauji projektai skirti aborto reguliavimo pataisoms, taip pat pastebėtina, jog Lietuvoje aborto reguliavimas yra labai abstraktus, sukeliantis daug neaiškumų moterims, norinčioms pasidaryti aborto procedūrą. Taip pat nėra pakankamai aiškiai atskirtos ribos tarp motinos ir vaisiaus teisių. Nei mokslininkai nei teisininkai negali prieiti vieningos nuomonės, kuri iš šių teisių yra viršesnė ar kaip jas subalansuoti nepažeidžiant kitų interesų. Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Konstitucijos 22 straipsnio pirma dalis teigia, jog: „[ž]mogaus privatus gyvenimas neliečiamas“[1], juo vadovaujantis būtų galima teigti, jog moteris turi teisę laisvai apsispręsti, ką daryti su savo kūnu (jo dalimi), tačiau tuo pačiu iškyla klausimai: ar vaisius yra moters kūno dalis, nuo kada vaisius įgyja teises, ar apskritai jis jas turi, ir jei taip, tai kaip subalansuoti šias teises tarp moters ir vaisiaus. Visuomenė šia tema pasiskirsčiusi į skirtingas nuomones, kas ir kelia pagrindinius nesklandumus visiems tinkamo reguliavimo priėmimo link.

Temos aktualumą rodo tai, jog šiais metais (2018 m.) buvo pateiktas įstatymo projektas, kuriuo būtų uždrausti abortai Lietuvoje net ir tais atvejais, kai yra rizika moters sveikatai. Šis projektas sulaukė ypatingai daug dėmesio ir pastabų tiek iš mokslininkų tarpo tiek ir iš teisininkų bei apskritai visuomenėje. Nesutarimai taip pat kyla ir už Lietuvos ribų. 2018-iais metais balandžio ar gegužės mėnesį Airijos valstybė organizuoja referendumą aborto klausimu, ar reikia keisti aborto procedūros sąlygas, šio klausimo svarstymas Airijoje sukėlė gausybę streikų dėl per griežtų aborto sąlygų ir iš to atsirandančių moters teisių pažeidimų. Tokie patys nesutarimai vis dažniau aptariami ir konservatyvioje Lenkijoje. Taigi nors tema jau daugybę metų yra aptarinėjama ir analizuojama, pripažįstama, jog vieningo ir visiem tinkamo sprendimo nėra priimta iki šiol, todėl įvairiapusis šios temos išnagrinėjimas yra naudingas priimant sprendimus ateityje.

Teisinės literatūros, konkrečiai nagrinėjančios ar moters teisė į privatumą nepažeidžia vaisiaus teisių Lietuvoje, nėra gausu. Šią temą iš įvairių aspektų tyrinėjo daugelis specialistų, kurių darbai iš dalies susiję su šia tema: Edita Žiobienė, Ilona Petraitytė, Inga Daukšaitė, Lina Urbaitė, ir kiti. Taip pat šis atskyrimo klausimas buvo aptartas oficialiuose įstatymų komentaruose, Europos žmogaus teisių (toliau – EŽTT) teismo nutarimuose.

Tyrimo naujumas – kadangi dar nėra išleisto susisteminto ir pilnai įvairius aspektus apibendrinančio mokslinio darbo šiai temai išaiškinti, būtent šis darbas skirtas išanalizuoti ir susisteminti, apibendrinti

[1] Lietuvos Respublikos Konstitucija, Žin. (1992, Nr. 33-1014), 22 str. 1 d.

ar moters teisė į privatų gyvenimą nepažeidžia vaisiaus teisės į gyvybę aiškinimą bei taikymą remiantis Lietuvos Respublikos įstatymais, aktais, mokslininkų analizėmis bei LR teismų ir EŽTT praktika.

Tyrimo objektas – aborto atveju moters teisės į privatumą ribos atsižvelgiant į vaisiaus teisę į gyvybę Lietuvos teisinėje sistemoje bei Europos Sąjungos (toliau – ES) atžvilgiu, šių teisių analizė, taikymo teorinės ir praktinės problemos. Tyrimo dalykas – Lietuvos Respublikos bei ES įstatymai bei aktai, nustatantys tiek moters teisės į privatumą ribas, tiek vaisiaus teisės į gyvybę, teismų praktika, mokslinė literatūra.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti ir apibendrinti motinos bei vaisiaus teisių aiškinimą, teisių taikymo ribas. Išnagrinėti LR Konstitucijos 22 straipsnio, numatančio teisę į privatų gyvenimą, sąvokos aiškinimą, jos ryšį su vaisiaus teisių pažeidimais. Išanalizuoti Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau – EŽTK) straipsnius, įstatymus ginančius vaisiaus teises, apibendrinti normų taikymą, kriterijus, bei atsižvelgiant į atliktą analizę pateikti atitinkamas išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo uždaviniai yra:

1. aptarti moters teisės į privatų gyvenimą ribas Lietuvos ir Europos Sąjungos kontekste;
2. atskleisti vaisiaus kaip žmogaus statuso teorijas, jam suteikiamas teises;
3. atskleisti esamas valstybės pareigas vaisiaus atžvilgiu;
4. išanalizuoti padarinius, kuomet moters ir vaisiaus teisės yra visiškai subalansuotos.

Hipotezė. Moters teisės į privatumą bei vaisiaus teisės į gyvybę taikymo bei teisių subalansavimo problemiškumas aborto atveju.

Tiriamojo darbo šaltiniai. Šiame darbe buvo panaudoti tokie šaltiniai kaip Lietuvos Konstitucija ir kiti įstatymai, kurie skirti reguliuoti aborto procedūros bei moters teisės į privatumą ir vaisiaus teisės į gyvybę klausimams. Taip pat ir Lietuvos monografijos, moksliniai straipsniai, disertacijos, statistinė medžiaga. Moters teisės į privatumą ir vaisiaus teisės į gyvybę nuostatų praktinio taikymo problemos nagrinėjamos analizuojant Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimus bei nutartis, taip pat EŽTT praktiką bei kitą literatūrą.

Tyrimo metodologija. Darbe taikomas istorinis, lyginamasis – teisinis, loginis – analitinis, aprašomasis, lingvistinis, sisteminės analizės metodas.

Istorinis metodas taikytas siekiant atskleisti aborto teisinės reglamentacijos raidą Lietuvoje bei Airijoje.

Lyginamuoju – teisiniu metodu lyginami ir vertinami Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Europos žmogaus teisių konvencijos įstatymai, jų taikymo tendencijos bei kiti įstatymai.

Loginis – analitinis metodas naudojamas pateikiant išanalizuotų klausimų išvadas.

Aprašomasis metodas skirtas pateikti informaciją reikalingą analizuojant tolimesnius iškilusius klausimus.

Lingvistiniu metodu išaiškinamos sąvokų reikšmės.

Sisteminis analizės metodas pasitelkiamas siekiant atskleisti moters ir vaisiaus teisių sampratą.

1. MOTERS TEISĖ Į PRIVATUMĄ ABORTO KONTEKSTE

Šiuolaikinėje visuomenėje vis labiau plečiamos žmogaus teisės, pabrėžiama jų svarba ir aktualumas. Viena iš pagrindinių ir labiausiai ginamų teisių yra asmens privataus gyvenimo neliečiamumas. Kalbant apie teisę į privataus gyvenimo gerbimą pirmiausia asociacijos kyla, jog ši teisė apima asmens duomenų neliečiamumą ir apsaugą, asmens saviraiškos teisę, draudimą viešinti asmeninę informaciją ir pan. LR Konstitucijos 22 straipsnyje rašoma jog: „[ž]mogaus privatus gyvenimas neliečiamas“[2], tačiau ar įtvirtinti straipsniai apima motinos apsisprendimo teisę dėl vaisiaus gyvybės aborto atveju nėra pakankamai aišku iš straipsnio formuluotės. Be visa ko, atliekant straipsnio analizę, galima teigti, jog jis apima daug platesnius aspektus.

1.1. Privatumo samprata

Dr. Ilona Petraitytė savo straipsnyje remdamasi Lietuvos teismų praktika teigia, jog: „asmens teisė į privatumą apima asmeninį, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kita.“[3] Teismas pavartodamas žodį „kita“ pabrėžia, jog sąrašas nėra baigtinis ir gali būti plečiamas analizuojant kiekvieną situaciją atskirai. Svarstant tokį Konstitucinio teismo LR Konstitucijos 22 straipsnio išaiškinimą, būtų galima teigti, jog jis turėtų apimti ir motinos apsisprendimo teisę dėl vaisiaus gyvybės, juk tai yra moters asmeninis ir jos šeimos gyvenimo klausimas – turėti ar neturėti vaikų, kuris turėtų būti neliečiamas arba tik iš dalies ribojamas. Taip pat ir EŽTT yra nurodęs, kad sąvoka privatus gyvenimas yra plati ir kintanti, ji apima skirtingas žmogaus savybes, baigtinio jos elementų sąrašo nėra.[4] Todėl darytina išvada, jog yra paliekama vietos interpretacijoms ir įstatymo aiškinimo plėtimui, ko pasekoje kiekviena Europos valstybė galėtų nacionaliniu mastu nuspręsti dėl šio straipsnio ribų pagal savo šalies papročius, kultūrą ir kaitą. Kalbant apie privatumo sampratą svarbu paminėti, jog prie to priskiriama ir pasirinkimo laisvė. Lietuvių filosofas Juozas Girnius teigė, jog: „laisvė iškyla tik su apsisprendimo galimybe ... apsisprendimo galimybė yra laisvės branduolys.“[5] Tam, kad galėtume kalbėti apie žmogaus privatumą ir atsakomybės taikymą svarbu suprasti, jog: „[laisvas poelgis yra] pagrįstas asmens iniciatyva, ir tiek apsisprendimo momentu, tiek atliekant patį veiksmą yra nepriklausomas nuo tų jį betarpiškai supančių aplinkybių,

[2] Lietuvos Respublikos Konstitucija, Žin. (1992, Nr. 33-1014), 22 str. 1 d.
[3] Ilona Petraitytė, „Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą“, *VU mokslo darbai. Teisė* (2011 06 15), p. 165, mintis tekste: Dėl operatyvinės veiklos, Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas, (2000, Nr. 39-1105).
[4] Europos žmogaus teisių teismo byla: *S. and Marper v The United Kingdom*, No. 30562/04 and 30566/04, (2008).
[5] Juozas Girnius, *Laisvė*; <http://www.savastis.lt/teise/laisve/> [aplankyta 2018 01 08].

kurios iš esmės galėtų turėti įtakos asmens apsisprendimui ir veiksmo realizavimui.“[6] Galime suprasti, kad įtvirtinta asmens teisė būti laisvu turi apimti ir teisę laisvai priimti sprendimus susijusius su asmens privačiu gyvenimu, t.y. priimti sprendimus dėl šeimyninės padėties, vaikų turėjimo ir pan. Galime teigti, jog tokiai nuomonei yra pritariama ir iš teisės taikytojų pusės, kadangi net ir teismai šiuo klausimu nėra pateikę konkretaus atsakymo. Nežinomo autoriaus teigimu: „[į]vairios laisvės formos kaip politinė, religinė, mokslinė ir kitos liečia ne tiesiog žmogaus vidinį apsisprendimą, bet jo nepriklausomumą nuo jį supančios aplinkos. ... Visuomenės ir valstybės funkcija baigiasi tuo, kad jos turi apsaugoti individo gyvybę, saugumą ir taip sutvarkyti socialinius santykius, kad kiekvienas žmogus galėtų netrukdomas lavinti bei skleisti savo individualumą.“[7] Žinoma šioje situacijoje iškyla klausimas ar vaisių galime laikyti individu, tokiu atveju valstybė galėtų įsikišti į asmens privatų gyvenimą ir pažeisti asmens tiek teisę į privatų gyvenimą tiek ir jo apsisprendimo laisvę. Manoteises.lt internetiniame puslapyje nežinomas autorius savo straipsnyje išskyrė puikų pastebėjimą, jog:

> *„Konstitucijos 22 straipsnio 4 dalis, kurioje numatyta, kad įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į asmens asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsinimosi į jo garbę ir orumą, nereikėtų suprasti kaip absoliutaus draudimo kai kuriais atvejais riboti asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Konstitucija yra vientisas aktas ir joje esančios nuostatos turėtų būti suprantamos integruotai; šiuo požiūriu svarbi yra Konstitucijos 28 straipsnio nuostata, tvirtinanti, kad įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.“*[8]

Darant išvadą, asmuo norėdamas turėti teises, turi nepamiršti ir savo pareigų. Motinos teisė į privatų gyvenimą yra priešpriešinama su pareiga nevaržyti kitų asmenų, šiuo atveju vaisiaus, teisių ir nors kiekviena LR Konstitucijos teisė turi būti subalansuota, svarbu atsižvelgti, jog aborto kontekste teisės į privatumą pažeidimo ribos priklauso nuo to, koks yra suteikiamas statusas vaisiui toje valstybėje. Šiuo metu Lietuvoje teisė į privatų gyvenimą nėra absoliuti. Valstybė pasilieka galimybę pažeisti šią teisę esant viešam interesui ar kalbant apie moralės normas. Dr. Edita Žiobienė išskiria kelis aspektus, kuomet ši konstitucinė teisė gali būti ribojama: „toks ribojimas turi atitikti dvi sąlygas:

---

[6] „Laisvė ir atsakomybė“, *Gabūs ir drąsūs*; <https://gid.lt/filosofija/laisve-ir-atsakomybe> [aplankyta 2018 02 07], mintis tekste: Roman Ingarden.
[7] „Laisvė ir atsakomybė“, *Gabūs ir drąsūs;* <https://gid.lt/filosofija/laisve-ir-atsakomybe> [aplankyta 2018 02 07].
[8] „Pilietinės teisės“, *Mano teisės;*< http://manoteises.lt/enciklopedija/pilietines-teises/> [aplankyta 2018 01 11].

kai jis būtinas demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves bei kitas konstitucines vertybes bei kai ribojimas reglamentuojamas įstatymu.“[9] Analizuojant šias pateiktas sąlygas, galima būtų teigti, jog jos puikiai atitinka kalbant apie moters apsisprendimo teisę aborto atveju, nes iš dalies, valstybė apribodama moters teisę į savo gyvenimo neliečiamumą, taip apsaugo kito asmens teises (t.y. vaisiaus), apsaugo LR Konstitucijoje įtvirtintą vertybę – žmogaus gyvybę. Antroji sąlyga taip pat atitinka, nes Lietuvoje aborto apribojimas yra reglamentuotas. Šios sąlygos lyg ir atitinka aborto temą, tačiau šioje vietoje iškyla kita problema – ar vartojamą „asmens“ sąvoką galima taikyti moters vaisiui ? Tokiu atveju, sąlygoms neatitinkant aborto klausimui, valstybė grubiai pažeistų moters kaip asmens teises į privataus gyvenimo neliečiamumą uždraudžiant darytis abortą.

1.2. Teisės į privatumą aiškinimas teismų praktikoje

LR Konstitucinis teismas kalbant apie privatumą aborto kontekste nėra plačiai pasisakęs. Tokiu atveju Konstitucinis teismas pabrėžia, jog pažeidžiant teisę į privatumą būtina laikytis proporcingumo principo: „riboti konstitucinę žmogaus teisę į privatumą galima, jeigu yra laikomasi iš Konstitucijos kylančių žmogaus teisių ir laisvių ribojimo bendrųjų reikalavimų – tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama žmogaus teisės į privatumą prigimtis bei jos esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo“.[10] Tai reiškia, kad tokiu būdu valstybės institucijos lyg ir yra apdraudžiamos nuo galimų pažeidimų, jei teisė į privatumą yra pažeidžiama proporcingai numatytam tikslui. Esminis klausimas ar motinos vaisius yra tas pilnateisis subjektas dėl kurio būtų reguliuojamos kito asmens (t. y. motinos) teisės. Remiantis asmenine nuomone, vaisiaus teisės nėra proporcingos motinos teisėms, todėl aborto kontekste esantys draudimai pažeidžia moters teises, kadangi šie du teisės subjektai yra nesulyginamai skirtingi pradedant nuo suteikiamų teisių kiekio ir statuso. Visgi teismas nustatė, kad: „[į]statymų nustatytos institucijos, taikydamos šias priemones, kiekvienu atveju turi įvertinti konkrečią situaciją, nustatyti, ar yra pakankamas atitinkamos priemonės taikymo faktinis pagrindas, išsiaiškinti, ar negalima tų pačių tikslų pasiekti neįsiterpiant į privatų žmogaus gyvenimą, arba, jeigu toks įsiterpimas yra neišvengiamas, užtikrinti, kad žmogaus teisė į privatumą nebūtų apribota labiau negu būtina minėtam visuomenei reikšmingam ir konstituciškai pagrįstam tikslui pasiekti.“[11] Net ir laikantis šių

[9] Edita Žiobienė, „Aktualios konstitucinės teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos“, *Jurisprudencija* (2005), t. 64(56), p. 124–131.
[10] Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (2004, Nr. Nr. 60-2138).
[11] *Valstybė p. J. V. ir J. A*., Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Baudžiamųjų bylų skyrius (2015, Nr. 2K-P-94-895/2015).

sąlygų valstybės institucijos sprendimus turi priimti proporcingai atsižvelgiant į esamą situaciją, jog nebūtų pažeista teisė į privatumą.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos I skyriaus 8 straipsnyje minima, jog valstybės institucijos gali pažeisti privatų ir šeimos gyvenimo gerbimą ne tik įstatymo numatytais atvejais, kai būtina užtikrinti saugumą, sveikatą, gerovės interesus ar užkirsti kelią nusikaltimams, bet taip pat esant moralės normų pažeidimams.[12] Kalbant apie aborto klausimą, dažniausiai šis motinos apsisprendimas būtent ir yra priešinamas su moralės normomis. Moralė tai vertybinė sąvoka, kiekvienam asmeniui ji reiškia vis kitą, kas vienam gali atrodyti moralu ir teisinga – kitam tai gali pasirodyti visiškai priešingai. Pavyzdžiui, remiantis vienos garsiausių Jungtinės Karalystės autorių Ann Furedi nuomone, kiekviena moteris turi teisę priimti moralinius sprendimus asmeniškai.[13] Tokiai nuomonei visiškai pritartina, kadangi kalbant apie moralines vertybes, niekas neturėtų įtikinėti savo nuomonės kitiems asmenims, tai yra individualus klausimas, paliečiantis kiekvieną žmogų skirtingai. Analizuojant moralės sąvoką, prieinama išvada, jog kiekvienoje valstybėje moralinės normos skirtingos. Pavyzdžiui, Lietuvoje iki šių dienų aborto tema sulaukia dvipusių atsiliepimų. Tai įrodo 2018 metų pavasarį seimo svarstymai apie absoliutų abortų draudimą, net ir tais atvejais, kai tai gali kenkti moters sveikatai, įtvirtinimo, kurie susilaukė gausių prieštaravimų bei tuo pačiu palaikymų. Šiuo metu galioja įstatymas leidžiantis moterims nutraukti nėštumą iki 12 savaičių. Tuo tarpu yra valstybių priėmusių absoliutų abortų draudimą, išskyrus, kuomet susiduriama su moters sveikatos problemomis, tai yra Malta, Airija bei Lenkija. Kitu atveju yra valstybių, kurios legalizavusios abortą iki pat 6 mėnesių nėštumo, taip yra Olandijoje.

Analizuojant privatumo teisę aborto kontekste remiantis EŽTT praktika, tik įrodo kaip yra pasiskirsčiusi žmonių nuomonė šių teisių subalansavimo klausimu. Pavyzdžiui byloje Brüggemann ir Scheuten prieš Vokietiją 1981-iais metais moteris teigė, jog ji turi teisę priimti sprendimą dėl aborto procedūros remiantis EŽTK 8 str., tačiau teismas išaiškino, jog EŽTK 8 straipsnis negali būti interpretuojamas taip, kad nėštumas ir jo trukmė yra tik motinos privataus gyvenimo dalykas.[14] Vėliasniame laikotarpyje bendrąja prasme Europos žmogaus teisių teismas yra pažymėjęs, jog privataus gyvenimo sąvoka yra labai plati, kuri, inter alia, apima tokius aspektus kaip lyties keitimas, seksualinė orientacija, asmens fizinis ir psichologinis vientisumas, taip pat sprendimai turėti ar neturėti

[12] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Žin. (1995, Nr. 40-987).
[13] Autoriaus versta iš „The moral case for abortion“, *The establishment*; <https://theestablishment.co/the-moral-case-for-abortion-a7d8c01b10ed>, [aplankyta 2018 02 02], mintis tekste: Ann Furedi.
[14] Europos žmogaus teisių teismo byla: *Bruggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany,* No. 6959/75, (1981).

vaikų.[15] Todėl remiantis vėlesniu teismo išaiškinimu, Europos žmogaus teisių konvencijos I skyriaus 8 straipsnio moralės sąvoka apima motinos sprendimus dėl vaisiaus gyvybės, tačiau teismas toje pačioje byloje pabrėžia, jog teisė į privatų gyvenimą negali būti viršesnė už kitas įtvirtintas teises, kiekvienu atveju jos turi būti subalansuotos ir įvertintos.[16] K. L. prieš Peru byloje buvo nurodyta, jog moters reprodukcinė autonomija yra įtraukta į teisę į privatumą ir gali būti pažeista kuomet valstybė trukdo moteriai priimti sprendimus šiuo klausimu.[17] Boso prieš Italiją byloje teismas argumentavo, kad negimęs vaikas nėra „asmuo“ pagal EŽTK 2 straipsnį ir jei vaisius ir turi teisę į gyvybę, ji yra varžoma moters teisių ir interesų.[18] Teismas teigė, jog kiekvienu atveju sprendžiant iškilusį klausimą yra atsižvelgiama į įvairias moters teises ir laisves, motinos ryšį su tėvu ar vis-à-vis[19] su negimusiu kūdikiu.[20]

Darytina išvada, kad teisės į privatų gyvenimą normos formuluotė nėra galutinai išaiškinta įstatymo leidėjo ir kiekvienas atvejis yra sprendžiamas individualiai. Įvardinant kokius tiksliai aspektus apima ši teisė tiek LR Konstitucinis teismas, tiek EŽTT palieka vietos interpretacijoms ir nepateikia baigtinio sąrašo. Patys teismai priima priešingų nuomonių sprendimus, kas įrodo, jog priimti konkretų atsakymą yra be galo sudėtinga. Kiekvienu atveju valstybės institucijos pažeisdamos šią asmens teisę turi laikytis LR Konstitucinio teismo išaiškintų taisyklių bei taikyti jas proporcingai. Tačiau bet kokiu atveju, teisė į privatų gyvenimą negali būti iškeliama aukščiau kitų teisių, jos turi būti subalansuotos. Išnagrinėjus pateiktus EŽTT teismo sprendimus, galima teigti, jog egzistuoja moters teisė priimti sprendimus dėl vaisiaus gyvybės remiantis Europos žmogaus teisių konvencijos I skyriaus 8 straipsniu, nors ir XX amžiuje buvo teigiama atvirkščiai, tačiau teismai kuo toliau vis labiau atsižvelgia į modernėjančią visuomenę ir teisių supratimo plėtrą.

2. VAISIAUS STATUSO PROBLEMATIKA

Opiausias ir daugiausiai diskusijų keliantis klausimas, nuo kada žmogaus vaisių galima laikyti individualiu žmogumi, realia gyvybe iki šiol neturi vienareikšmiško ir aiškaus atsakymo. Didžiausias susidomėjimas vaisiaus teisėmis kilo apie 1973 metus, po Roa prieš Wade bylos Jungtinėse Amerikos valstijose (toliau – JAV), kuomet teismo sprendimu buvo įtvirtinta moters teisė darytis abortą[21].

[15] Europos žmogaus teisių teismo byla: *A, B and C v. Ireland*, No. 25579/05 (2010).
[16] Ten pat.
[17] Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto byla: *KL v. Peru*, No. 1153/2003 (2005).
[18] Europos žmogaus teisių teismo byla: *Boso v. Italy,* No. 50490/99 (2002).
[19] vis-à-vis – akis į akį. <http://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Visavis> [aplankyta 2018 02 20].
[20] Žr. Išnašą 18: *Boso v. Italy*.
[21] JAV byla: *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973).

Abby F. Janoff išanalizavo, jog: *„Europoje apie negimusio vaiko teises pradėta kalbėti 1978 metais, kuomet Tarptautinis komitetas pasisakė, jog „vaiko“ sąvoka nėra aiški. Pirmieji įstatymo projektai neapėmė negimusio vaiko apsaugos. Pirmasis peržiūrėtas jungtinių tautų vaiko teisių deklaracijos projektas, buvo įtvirtintas 1980-iais metais ir laikinai išsprendė „vaiko“ sąvokos problemą. Pirmąjame straipsnyje „vaiko“ sąvoka buvo paaiškinta kaip „kiekvienas žmogus nuo gimimo momento iki 18 metų, nebent įstatymo numatyta tvarka, galimai anksčiau.“ Šis išaiškinimas galiojo iki 1989 metų, iki kol kelios delegacijos pareiškė nuomonę, jog į įstatymą būtų įtrauktas sakinys „prieš ir po gimimo“ iš 1959 metų jungtinių tautų vaiko teisių deklaracijos. Tačiau įstatymo leidėjas šio apibrėžimo neįtraukė ir paliko straipsnį neapibrėžiantį minimalaus vaikystės amžiaus.“*[22]

EŽTT Vo prieš Prancūziją byloje apskritai padarė tokią išvadą, jog nėra nei pageidautina, nei apskritai įmanoma atsakyti ar negimęs vaikas yra asmuo Konvencijos 2 straipsnio atžvilgiu.[23] Tyrimų, mokslininkų išvadų ir nuomonių gausu, tačiau iki šiol nėra priimtas vieningas sprendimas. Analizuojant įvairias nuomones, buvo išskirtos 3 populiariausios teorijos pasaulyje:

Pirmoji teorija pripažįsta, jog gyvybė prasideda nuo ankstyvosios embriono stadijos. Ana Maria Dumitru remdamasi M.N. Shahbazi tyrimu tvirtina, jog: „ankstyvosios stadijos embrionas visiškai geba savarankiškai vystytis“[24], būtent remdamasi šiuo argumentu autorė veda prie išvados, jog ląstelė, kuri sugeba vystytis privalo būti „etiškai ir teisiškai pripažinta kaip žmogiškumo indikatorius“[25]. Ši teorija pagrinde vyrauja ir Katalikybės tikėjime. Jonas Paulius II remdamasis Evangelija, teigia: „kad nuo pirmosios akimirkos sukuriama programa to, kokia bus ši gyva būtybė: asmuo, individas su tvirtai apspręstais jam būdingais aspektais.“[26] Remiantis šia teorija, abortai turėtų būti apskritai uždraudžiami. Kadangi žmogaus gyvybė prasideda nuo pat pradžios, pirmos ląstelės, kurios gyvybės sunaikinti niekas neturi teisės. Žvelgiant iš priešingos pusės, ši teorija ganėtinai absurdiška, kadangi yra panaikinama bet kokia asmens pasirinkimo teisė šiuo klausimu, konkrečiau tariant, teisė į privatų gyvenimą bei sprendimai dėl vaikų turėjimo.

---

[22] Autoriaus versta iš Abby F. Janoff, „Rights of the pregnant child vs. rights of the unborn under the convention on the rights of the child“, *Boston university international law journal* (Vol. 22:163) p. 167; <http://www.bu.edu/law/journals-archive/international/volume22n1/documents/163-188.pdf> [aplankyta 2018 02 15].
[23] Europos žmogaus teisių teismo byla: *Vo v. France*, No. 53924/00 (2004).
[24] Ana Maria Dumitru, „Mokslas, embriono savarankiškumas ir klausimas, kada prasideda žmogaus gyvybė“, *Laisvos visuomenės institutas* (2017 02 22).
[25] Ten pat.
[26] „Jonas Paulius II apie žmogaus gyvenimą”, *Lietuvos šeimos centras;* < http://www.lietuvosseimoscentras.lt/visai-seimai/jonas-paulius-ii-apie-zmogaus-gyvenima/> [aplankyta 2017 02 22].

Antroji teorija teigia, jog individualia gyvybe galima pripažinti jau susiformavusį vaisių, t.y. maždaug nuo 9 moters nėštumo savaitės, kuomet prasideda vaisiaus raidos periodas. Tai yra labiausiai paplitusi teorija Europos valstybėse, tarp jų įskaitant ir Lietuvą. Remiantis šia teorija valstybės leidžia moterims darytis abortus iki tam tikro laikotarpio, pavyzdžiui, iki 12 nėštumo savaitės. Taip yra subalansuojama tarp žmogaus teisių: moters teisės į privatų gyvenimą ir vaisiaus teisės į gyvybę. Iškilus priešpriešai, kuomet vaisius kelia pavojų moters sveikatai ar gyvybei, valstybės suteikia galimybę daryti abortą ir po nustatyto termino. Kiekviena valstybė individualiai nustato šį terminą, remiantis savo papročiais, moralinėmis normomis bei kultūra. Būtent šis laikotarpis pasirenkamas dėl to, jog vaisius jau pradeda atlikti tam tikrus veiksmus, yra dalinai išsivystę kūno dalys ir yra galimybė, jog tokio amžiaus vaisius galėtų išgyventi atsiskyrus nuo motinos medikų priežiūroje.

Trečioji teorija pripažįsta naują gyvybę tik po gimimo. Reikia pripažinti, mažiausiai paplitusi teorija, kuri priešinasi su pirmąja. Šalininkai teigia, jog: „[ląstelės] išgyvens tik sukūrus joms specialias sąlygas, t.y. tik palaikant ląstelių medžiagų apykaitos funkcijas“[27], todėl negalima pripažinti embriono savarankiška nauja gyvybe. Remiantis Santariškių klinikų gydytoja embriologė dr. Živile Gudlevičiene: „medicinos mokslo bei įstatymų žmogaus gyvybė yra apibūdinama gyvybinės veiklos rodikliais: nepriklausoma širdies veikla, kraujotaka, kvėpavimu bei nervų sistemos veikla. Vaikui gimus ir jam nustačius visus išvardintus rodiklius, laikoma, kad gimė gyvas žmogus.“[28] Būtent tokia teorija remiasi labai mažai šalių, vienas iš pavyzdžių yra Olandija. Šalyje abortai moters prašymu yra leidžiami iki vaisiaus gyvybingumo su sąlyga, jog abortas bus atliktas tam licenciją turinčioje klinikoje.

Tokių teorijų nustatymas ir pasirinkimas kiekvienai valstybei leidžia priimti aborto procedūrų priimtiniausius visuomenei nacionalinius aktus remiantis tos šalies kultūra, požiūriu ir pan. Bet toks neapibrėžtumas kelia daug nesusipratimų tarptautiniuose ginčuose, kuomet vienoje šalyje yra griežtesnis aborto reguliavimas, o kitoje atvirkščiai. Kylantys žmonių streikai ir nepasitenkinimas remiant vieną ar kitą teoriją rodo, jog tokie ginčai niekuomet nesibaigs, kol, pavyzdžiui, Europos Sąjungos mastu nebus priimta vieninga nuomonė ir pasirinkta viena teorija, kuri bus taikoma visoms valstybėms narėms.

[27] Inga Saukienė, „Tiesa ar melas? R. J. Dagys: „Nauja gyvybė prasideda iš karto, kai susijungia dvi ląstelės“, *15min* (2016 10 21), citata tekste: Živilė Gudlevičienė; <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/tiesa-ar-melas-r-j-dagys-nauja-gyvybe-prasideda-is-karto-kai-susijungia-dvi-lasteles-56-700223> [aplankyta 2018 02 15].
[28] Ten pat.

2.1. Suteikiamos teisės vaisiui Lietuvos Respublikoje bei pagal Europos Sąjungos reglamentavimą

Valstybės pasirinkdamos, kurią teoriją taikyti savo nacionalinėje teisėje, tuo pačiu ir nusprendžia nuo kada bus ginamos tam tikros vaisiaus teisės. Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje vaisius įgauna savo pirmąsias teises nuo 12 nėštumo savaitės. Viena iš teisių – teisė į gyvybę. Valstybė įgauną pareigą tokio amžiaus vaisių saugoti uždraudžiant moterims darytis abortą, valstybės institucijos turi imtis visų būtinų veiksmų siekiant išvengti pavojaus vaisiaus gyvybei. Tik tokiu pagrindu yra saugoma vaisiaus gyvybė. Vienintelis atvejis, kuomet vaisiaus teisės nusileidžia moters teisėms, tai esant pavojui moters sveikatai ar gyvybei. Šios sąlygos reglamentuotos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakyme „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“[29], kuriame yra išvardintas ligų sąrašas. Tuo pačiu momentu, įgavus teisę į gyvybę, įgaunama ir teisė į garantiją sveikai vystytis, ši nuostata yra įtvirtinta Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnyje: „kiekvienam vaikui – tiek iki gimimo, tiek ir po jo – turi būti garantuota galimybė būti sveikam ir normaliai vystytis fiziškai bei protiškai“[30], tuo užtikrinama vaikui saugi aplinka vystytis. Į šią apsaugą įeina ir medicininė pagalba, pavyzdžiui, per anksti gimusiam vaisiui ar esant tam tikriems susirgimams valstybė turi pareigą užtikrinti vaisiui tinkamą priežiūrą ir apsaugą. Be visa ko, negimęs vaisius turi LR Civiliniame kodekse įtvirtintas teises kaip, pavyzdžiui, paveldėjimo teisę. V knygos II skyriaus 5.5 straipsnyje įtvirtinta, jog paveldėti galimybę turi „fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu, taip pat kurie buvo pradėti jam esant gyvam ir gimė po jo mirties“[31]. Svarbu paminėti, kad šiuo atveju palikimas gali būti priimamas per 3 mėnesius nuo gimimo. Nors vaisius ir gali paveldėti, bet galutinai šias teises jis įgyja nuo gimimo momento. Civiliniame kodekse įtvirtinta: „[f]izinio asmens gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas.“[32] Ir nuo tada „[f]izinio asmens civilinis teisnumas atsiranda asmens gimimo momentu“.[33]

Remiantis loginio aiškinimo metodu, vaisius turintis tiek teisių dar būnant negimus, privalo būti pripažintas žmogumi žymiai ankstesniame laikotarpyje, nei nuo gimimo momento. Žinoma nėra paneigiama, jog: „[š]iandienos mokslas nenuginčijamai įrodė, kad žmogaus gyvybė atsiranda nuo apvaisinimo momento, kai sukuriamas unikalus chromosomų rinkinys, užtikrinantis genetinę įvairovę

[29] Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos, LR sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas, Žin. (1994 01 28, Nr. 50).
[30] Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Žin. (1996, Nr. 33-807), 4 str.
[31] Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas, Žin. (2000, Nr. 74-2262), 5.5 str. 1 d. 1 p.
[32] Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas, Žin. (2000, Nr. 74-2262), 2.3 str. 1 d.
[33] Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas, Žin. (2000, Nr. 74-2262), 2.2 str. 1 d.

ir lemiantis lytį“[34], tačiau toks aiškinimas nepakankamas. Kadangi pasąmonėje lyg ir yra pripažįstama, jog negimusį vaisių žmogumi galime laikyti jau nuo ankstyvosios embriono stadijos, tai turėtų atspindėti ir Lietuvos įstatymai, nes matome, jog dar negimusiam vaisiui suteikiant tiek teisių: teisę į gyvybę, į paveldėjimą, į žalos atlyginimą, privalo būti suteiktas asmens statusas, nes peršasi išvada, jog esamu atveju valstybė šias teises suteikia beasmeniui ląstelių dariniui ? Šiuo metu Lietuvos Respublikos Konstitucijos 19 straipsnis teigia: „[ž]mogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas“[35].

> *„demokratinių šalių teisėje žmogaus gyvybė pripažįstama aukščiausia vertybe. Tai matyti iš jai apibūdinti vartojamų sąvokų: „viena svarbiausių teisių“, „pagrindinė iš visų teisių“, „visų kitų teisių pagrindas ir kertinis akmuo“, „būtina visų kitų teisių prielaida“, „visų žmogaus teisių pamatinė teisė“ ir pan.*
>
> *Toks teisinis vertinimas visiškai suprantamas. Teisės konkrečiam žmogui egzistuoja tol, kol jis yra gyvas, nes teisė apskritai yra skirta žmonių tarpusavio bendravimui suderinti. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Konstitucija reikalauja įstatymais užtikrinti teisę į gyvybę, o ne pačią gyvybę. Žmogaus teisę į gyvybę užtikrina gana plati teisinių priemonių sistema, įtvirtinta ir pačioje Konstitucijoje, ir daugelyje kitų įstatymų. Teisinis reguliavimas kartu su moralės, religijų ir kitomis socialinėmis normomis pirmiausia skirtas saugoti žmogaus teisei į gyvybę.“*[36]

Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime aiškindamas Konstitucijos 19 straipsnį konstatavo, kad: „teisė į gyvybę yra kiekvieno žmogaus prigimtinė teisė; ji yra nedaloma.“[37] „Konstitucijos II skirsnyje įtvirtintas žmogaus teises ir laisves traktuodamas kaip vientisą katalogą, Konstitucinis Teismas atkreipia dėmesį į šių teisių ir laisvių formulavimo ypatumus.“[38] „Šiame Konstitucijos skirsnyje išvardytos pamatinės teisės paprastai pateikiamos kaip bendra norma.“[39] „Tačiau kai ši bendra norma turi išimčių, jos nurodomos.“[40] „Tuo tarpu Konstitucijos 19 straipsnis turi tik vieną bendrą normą: „Žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas.““[41] „Iš jo darytina prielaida, kad

[34] Gražina Stanislava Drąsutienė, *Akušerijos ir ginekologijos praktikos vadovas* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008), p. 238, mintis tekste: A. Narbekovas, „Prenatalinė etika“, straipsnis knygoje: A. Narbekovas ir kiti, Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo (Kaunas, VDU, 2012), p. 143.
[35] Lietuvos Respublikos Konstitucija, Žin. (1992, Nr. 33-1014), 19 str.
[36] Dėl BK 105 straipsnio sankcijos, numatančios mirties bausmę, atitikimo Konstitucijos 19 straipsniui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (1998 12 09, Nr. 2/98).
[37] Ten pat.
[38] Ten pat.
[39] Ten pat.
[40] Ten pat.
[41] Ten pat.

Konstitucijos 19 straipsnio normoje nėra nustatyta jokių išimčių, kurios valstybės vardu leistų atimti gyvybę.“[42] Remiantis loginiu metodu vaisius moters įsčiose jau yra gyvas, gali atlikti tam tikrus judesius, girdi garsus, vystosi, o Konstitucinio Teismo nutarime teigiama, jog teisės egzistuoja tol, kol žmogus yra gyvas. Pagal šią analizę, LR Konstitucijoje turėtų būti įtvirtinta, jog šios teisės suteikiamos dar prieš gimimą, jog žmogumi yra tampama dar prieš jam gimstant. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme 2 straipsnyje nustatyta, kad vaikas yra žmogus iki 18 metų[43], tačiau neįvardinta „nuo kada“. Remiantis asmenine nuomone, tai yra dar viena įstatymo spraga, kuri turėtų būti ištaisyta, įvardinant, jog negimęs vaisius yra vaikas (žmogus), taip pat nustatant terminą nuo kada jis laikomas vaiku konkrečiai. Įvedus tokį išaiškinimą atitinkamai vaisius įgautų apsaugą į gyvenimą numatytą to pačio įstatymo 7 straipsnyje: „[k]iekvienas vaikas turi neatimamą teisę gyventi ir augti.“[44]

Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsnis numato, jog: „[k]iekvieno asmens teisę į gyvybę saugo įstatymas. Negalima tyčia atimti niekieno gyvybės, išskyrus vykdant teismo nuosprendį dėl nusikaltimo, už kurį tokią bausmę nustato įstatymas.“[45] Vo prieš Prancūziją byloje teismas pasisakė, jog apibendrinant iki šiol teismų praktikoje Konvencijos institucijų išnagrinėtas aplinkybes – tai yra, įvairius abortų įstatymus – negimęs vaikas nėra laikomas kaip „asmuo“ tiesiogiai saugomas Konvencijos 2 straipsnio ir tai, kad negimęs vaikas turi „teisę“ į gyvenimą, tai ją netiesiogiai apriboja moters teisės ir interesai.[46] Konvencijos institucijos nėra atmetusios galimybės, jog esant tam tikroms aplinkybėms apsaugos priemonės gali būti praplėstos negimusio vaiko naudai.[47] Tačiau, darant išvadą, negimęs vaikas nėra saugomas remiantis Europos žmogaus teisių konvencijos 2 straipsniu. Paton prieš Jungtinę Karalystę byloje teigta: „jeigu Konvencijos antrasis straipsnis apimtų vaisiaus teisę į gyvybę ir jo apsauga būtų be jokių aiškių apribojimų, matoma kaip absoliuti, abortas būtų laikomas uždraustu net tuomet kai nėštumas keltų riziką moters gyvybei. Tai reikštų, kad negimusio vaisiaus gyvybė būtų laikoma aukštesnės vertės nei nėščios moters gyvybė.“[48] Galutinėje išvadoje tampa aišku, jog abiem atvejais (tiek nepripažįstant vaisiaus žmogumi, tiek pripažįstant) yra sukeliamos tam tikros kitos pasekminės problemos. Tačiau išanalizavus pateiktus pavyzdžius suprantama, jog tos problemos yra mažesnės nesuteikiant vaisiui žmogaus statuso ir nelaikant jo pilnateisišku subjektu.

[42] Ten pat.
[43] Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Žin. (1996, Nr. 33-807), 2 str.
[44] Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Žin. (1996, Nr. 33-807), 7 str.
[45] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Žin. (1995, Nr. 40-987), 2 str.
[46] Europos žmogaus teisių teismo byla: *Vo v. France*, No. 53924/00, (2004).
[47] Ten pat.
[48] Europos žmogaus teisių teismo byla: *Paton v. United Kingdom*, No. 8416/78, (1980).

2.2. Pozityvi valstybės pareiga saugoti vaisiaus gyvybę

Norit atsakyti ar moters teisė į privatų gyvenimą nepažeidžia vaisiaus teisės į gyvybę svarbu išsiaiškinti, kokias pareigas vaisiaus atžvilgiu turi ir valstybė, ar egzistuoja pozityvi valstybės pareiga saugoti vaisiaus gyvybę ? Kaip jau išsiaiškinome, moters teisė į privatumą yra saugoma, kaip suprantama, pozityviosios valstybės pareigos prasme, tačiau gali būti ribojama tam tikrais atvejais. Vaisiaus atveju nėra aiškaus atsakymo. Bendrai kalbant pozityvi pareiga yra teisė kažką turėti arba gauti; nurodo kažkam pareigą tą gėrybę parūpinti.[49] Šiuo atveju būtent valstybei kyla pareiga parūpinti gėrybę, t.y. gyvybę negimusiam vaisiui. Bendrąja prasme: „pozityvi pareiga užtikrinti teisę į gyvybę reikalauja, kad sveikatos priežiūros paslaugų srityje veiktų nepriklausoma ir veiksminga teisminė sistema, kuri turėtų užtikrinti, kad būtų nustatytos pacientų mirčių priežastys, ir atsakytų tie, kas sukėlė mirtį. Medicininio neatsargumo atveju tam, kad būtų įgyvendinta pozityvi pareiga užtikrinti teisę į gyvybę, gali pakakti civilinės arba administracinės ir drausminės atsakomybės gyvybę atėmusiam asmeniui.“[50] Tokį aiškinimą būtų galimai įmanoma pritaikyti ir vaisiui, taikant atsakomybę moteriai ar specialistui darant abortą ar kitaip atimant šansą į gyvybę, tačiau: „Seimo kanceliarijos Teisės departamentas yra nurodęs, kad negimęs vaikas negali būti teisės subjektu, o galimybę įgyti tam tikras teises gali turėti tik teisės subjektas.“[51] Tokiu atveju yra atimama iš vaisiaus apsauga į gyvybę nuo pradėjimo momento. Vienintelis atvejis, kuomet galimai būtų saugoma ši teisė teigiama yra tai, jog: „Europos teisės departamentas ... yra pareiškęs, kad šiuo metu tiek nacionaliniais, tiek tarptautiniais teisės aktais yra užtikrinama nėščios moters sveikata, kartu sudarant sąlygas ir sveikai vystytis vaisiui.“[52]

Tuo tarpu Lina Urbaitė nagrinėdama valstybės pozityvių pareigų vertinimą, teigė: „pozityvūs yra tokie įsipareigojimai, kuriais valstybei numatoma pareiga imtis atitinkamų veiksmų, kad būtų užtikrintos Konvencijos teisės ir laisvės ... Esminis bruožas yra tai, kad valstybė turi imtis tam tikrų aktyvių veiksmų.“[53] „Kadangi pozityvios pareigos tiesiogiai nėra įtvirtintos, ratifikuodamos Konvenciją valstybės nežinojo, kokias pareigas joms dar reikės prisiimti dėl dinamiško Konvencijos aiškinimo. EŽTT suteikia valstybėms nuožiūros laisvę nustatyti, kokių priemonių reikia imtis norint

[49] Deborah Stone, *Viešosios politikos paradoksai: sprendimų priėmimo menas politikoje*, vert. Algirdas Degutis (Vilnius: Eugrimas, 2004), p. 377.
[50] Autoriaus versta iš C. M. Buckley et al., *Law of the European Convention on Human Rights*, (Oxford University press, 2014), p. 41.
[51] „Vyriausybėje – neigiama išvada dėl vaiko teisių nuo pradėjimo momento“, *Diena.lt*; <http://www.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/vyriausybeje-neigiama-isvada-del-vaiko-teisiu-nuo-pradejimo-momento-562399> [aplankyta 2018 04 03].
[52] Ten pat.
[53] Lina Urbaitė, „Valstybės pozityvių pareigų vertinimas Europos žmogaus teisių teismo bylose prieš Lietuvą“, *Socialinių mokslų studijos* (2009 08 21), p, 126.

užtikrinti efektyvų naudojimąsi atitinkama teise ar laisve.“[54] L. Urbaitė išskyrė tris valstybės pozityvias pareigas: „1) materialinės pozityvios pareigos - valstybė įpareigojama imtis materialių, faktinių priemonių; 2) procesinės - reikalavimas atlikti efektyvų Konvencijoje garantuojamų teisių pažeidimo tyrimą; 3) prevencinės pozityvios pareigos – užkirsti kelią pavojui.“[55] „Remiantis [XIX amžiaus filosofo] J. S. Mill pozicija, galima teigti, jog valstybė turi pareigą nesikišti ir neriboti asmens teisės rinktis naudotis ar atsisakyti teise. Valstybė turi imtis pozityvių veiksmų tik tada, kai veiksmai išeina iš jo privataus gyvenimo ribų. Ši nuomonė yra pakankamai radikali ta prasme, jog asmuo, veikdamas savarankiškai remiasi individualiu supratimu, kuris gali skirtis nuo asmenų socialinių, politinių, kultūrinių ir pan. pažiūrų. Tuo tarpu valstybė, kaip subjektas, irgi vadovaujasi bendromis tai visuomenei vertybėmis, kurios nebūtinai turi sutapti su konkretaus asmens požiūriu.“[56] „Byloje Palomo Sánchez ir kiti prieš Ispaniją konstatavo, jog nors riba tarp valstybės pozityvios ir negatyvios pareigų, nustatytų Konvencijoje, savaime nenurodo, kas tai yra, tačiau taikomi principai yra tie patys: abiem atvejais turi būti ieškoma teisingo balanso tarp visuomenės ir individo konkuruojančių interesų valstybės narės diskrecijos kontekste.“[57] „C. Droge (2003) terminą „pozityviosios valstybės pareigos“ apibūdina kaip apsauginę valstybės funkciją. Jo nuomone, negatyviosios pareigos rodo valstybės pareigą susilaikyti nuo intervencijos, o pozityviosios pareigos susijusios su privalomu valstybės veikimu.“[58] EŽTT byloje X ir Y prieš Olandiją teismas pasisakė, jog: „greta negatyvios pareigos – susilaikyti nuo kišimosi į privatų gyvenimą, egzistuoja ir valstybės pozityvus įsipareigojimas, išplaukiantis iš privataus gyvenimo gerbimo principo, imtis priemonių, skirtų užtikrinti privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą santykiuose tarp žmonių.“[59] Tokie bendriniai autorių ir EŽTT išaiškinimai, kas tiksliai yra valstybės pozityvi pareiga leidžia įsigilinti ir suvokti bendrinį pozityviosios pareigos taikymą, tačiau tai dar nesuteikia aiškaus atsakymo, ar būtent, kalbant Lietuvos atveju, LR Konstitucijos 19 straipsnis sukuria valstybei pozityvias pareigas, ar ta pareiga gali apimti ir negimusio vaisiaus saugojimą. Kaip jau buvo minėta anksčiau LR Konstitucijos 19 straipsnis teigia: „[ž]mogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas.“[60] EŽTT blyoje Banel prieš Lietuvą, kurioje buvo analizuojama

[54] Ten pat.
[55] Ten pat.
[56] Milda Jogėlaitė, *Galimybės atsisakyti savo žmogaus teisių problema pagal tarptautinę teisę* (magistro darbas, Vilnius, VU, 2016), p. 13.
[57] Milda Jogėlaitė, *Galimybės atsisakyti savo žmogaus teisių problema pagal tarptautinę teisę* (magistro darbas, Vilnius, VU, 2016), p. 21.
[58] Vaida Benetytė, *Ar skyriumi gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku reguliavimas Lietuvoje nepažeidžia EŽTK 8 str. ?* (magistro darbas, Kaunas, VDU, 2011), p. 13., citata tekste: C. Dröge, *Positive Verpflichtungen der Staaten in der EuropaeischenMenschenrechts convention* (Berlin: Springer 2003).
[59] Europos žmogaus teisių teismo byla: *X and Y v. The Netherlands*, No. 8978 (1985).
[60] Lietuvos Respublikos Konstitucija, Žin. (1992, Nr. 33-1014), 19 str.

atsakomybė už vaiko žūtį, teismas pasisakė ir valstybės pareigos klausimu: „Europos žmogaus teisių teismas pažymėjo, kad Konvencija įpareigoja valstybę ne tik pačiai susilaikyti nuo tyčinių ir neteisėtų gyvybės atėmimo veikų, bet taip pat ir imtis būtinų veiksmų, siekiant apsaugoti asmenų, esančių jos jurisdikcijoje, gyvybes.“[61] „Kitaip tariant, valstybės pareiga įgyvendinant teisę į gyvybę taip pat apima ir pareigą imtis būtinų priemonių, siekiant užtikrinti asmenų saugumą viešosiose vietose, bei pareigą užtikrinti efektyvius ir nepriklausomus teisinius procesus, kurie nustatytų faktus, patrauktų kaltus asmenis atsakomybėn bei aukoms atlygintų patirtą žalą.“[62] Analizuojant tokį teismo išaiškinimą, peršasi išvada, jog tyčinių gyvybės atėmimų draudimas yra privaloma valstybės pareiga, tuomet kodėl yra pateisinami abortai ? Kaip jau buvo minėta anksčiau, daugelio pripažinimu negimęs vaisius moters kūne jau yra atskira gyvybė, kuri gali būti nutraukiama valstybės leidimu, žinoma iki tam tikros nėštumo savaitės. Tačiau tai lyg ir būtų pačios valstybės prieštaravimas savo Konstitucijai. Galbūt todėl yra vengiama įteisinti ir oficialiai pripažinti, jog negimęs vaisius jau yra žmogus, individuali asmenybė.

Taigi darytina išvada, jog LR Konstitucijos 19 straipsnis sukuria Lietuvos valstybei pozityvią pareigą saugoti asmens gyvybę. Tačiau ar prie tos pareigos galime priskirti ir vaisiaus gyvybės saugojimo pareigą, kol kas nėra aiškaus atsakymo. Lietuvos Respublikos CK 2.3 str. yra numatyta, jog: „fizinio asmens gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas“[63], o vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (toliau – VTAPĮ) 2 str. numatyta, jog vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip.[64] Analizuojant tokį Lietuvos reguliavimą yra aišku, jog Lietuvos valstybėje žmogus patenkantis po LR Konstitucijos 19 straipsnio samprata yra tik nuo gimimo momento. Negimęs kūdikis nėra net pripažįstamas vaiku. Todėl išvada tokia, kad valstybė neturi pozityviosios pareigos negimusio vaisiaus atžvilgiu remiantis LR Konstitucijos 19 str. pagrindu. Toks Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas kelia susirūpinimą. Konservatyvus požiūris į negimusį kūdikį, nesuteikiant jam platesnių teisių ganėtinai parodo konservatyvų ir siaurą požiūrį, ypač šiais laikais, kuomet žmogaus teisės yra vienas iš pagrindinių aspektų, kurios iškeliamos aukščiau kitų ir stengiamasi atsižvelgti į žmogaus gerovę.

3. MOTERS IR NEGIMUSIO VAISIAUS TEISIŲ SUBALANSAVIMAS

Ypatingai šiais pastaraisiais metais pagausėjo protestų, diskusijų bei naujų įstatymų projektų, kurių vienintelis tikslas – pakeisti griežtus reikalavimus aborto procedūroms įteisinančius įstatymus.

[61] Europos žmogaus teisių teismo byla: *Banel v. Lietuva*, Nr. 14326/11 (2013).
[62] Ten pat.
[63] Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas, Žin. (2000, Nr. 74-2262), 2.3 str. 1 d.
[64] Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Valstybės Žinios, (2000, Nr. 74-2262), 2 str.

Tiek Lenkijoje tiek Airijoje kalbama apie to įvykdymą. Airija netgi pasiruošusi surengti referendumą šiuo klausimu, kas tik įrodo, jog tai viena esminių problemų šalyje šiuo laikotarpiu. Jei žmonės referendumo metu nubalsuos už švelnesnį aborto procedūrų reguliavimą, Airija privalės keisti savo Konstituciją, kuri suteikia lygias teises tiek moteriai tiek jos dar negimusiam vaisiui. Tuo tarpu Lietuvoje vyksta viskas atvirkščiai. Seimo narys Zbignevas Jedinskis pateikė įstatymų pataisas, kurios suvaržytų moters teises aborto atžvilgiu, abortas būtų leidžiamas tik išimtiniais atvejais. Tai sukėlė gausias diskusijas visuomenės tarpe. Kuomet Europos Sąjungos šalys juda pirmyn, plečia asmens teises ir laisves, Lietuva šiuo klausimu svarsto žengti „žingsnį atgal“, neatkreipdamos dėmesio į padėtį minėtose šalyse kaip Airija ar Lenkija. Esmeraldos Kuliešytės teigimu: „tarptautinės organizacijos, Europos Sąjungos organizacijos, Europos Komisija, žmogaus teisių organizacijos ... skatina legalizuoti nėštumo nutraukimą visose šalyse, skatina gerbti moters pasirinkimo teisę, daryti taip, kad abortas būtų kuo saugesnis, nes tik nelegalus abortas yra nesaugus, keliantis grėsmę moters sveikatai ir gyvybei.“[65] Vien tik dėl šio argumento siūlymas suvaržyti moters pasirinkimo teisę jau turėtų būti atmetamas, tačiau visuomet visuomenėje nebus vieningos nuomonės.

3.1. Subalansuotos moters ir negimusio vaisiaus teisės Airijoje

Pavyzdžiui, lyginant su Airijos įstatymais, tai yra viena griežčiausių Europos šalių, kuri įteisinus abortą tik vieninteliu atveju – esant įrodytai rizikai moters gyvybei (įskaitant savižudybės riziką). Abortas nėra galimas net esant moters iššaginimui, kraujomaišai, neišvengiamam persileidimui ar mirtinam vaisiaus apsigimimui. Nuo 1861 m. abortas Airijoje buvo neteisėtas pagal nusikaltimus prieš asmenį įstatymą.[66] Svarbu paminėti, jog tuo laikotarpiu Airijos moterys negalėjo balsuoti.[67] 1983 m. referendumu buvo priimtas pakeitimas, 67 proc. balsų dauguma.[68] Tai buvo Airijos Konstitucijos aštuntasis pakeitimas.[69] Jis buvo sukurtas siekiant sustabdyti abortų legalizavimą ateityje dėl kylančios baimės po Amerikos Aukščiausiojo Teismo sprendimo, įteisinančios moters teisę privačiai siekti abortų.[70] Šiandien, praėjus maždaug trisdešimt metų, šie teisės aktai vis dar daro įtaką vyriausybės pareigūnų priimtiems sprendimams.[71] Tik 2013 metais įsigaliojo Apsaugos nėštumo metu įstatymas[72],

[65] „Seimas nori spręsti, kada moterims gimdyti, o kada ne“, *Delfi* (2018 03 29), citata tekste: Esmeralda Kuliešytė; < https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-nori-spresti-kada-moterims-gimdyti-o-kada-ne.d?id=77568819> [aplankyta 2018 04 03].
[66] Autoriaus versta iš Kate Doran, „A history of Ireland‘s abortion laws“, *Topical* (2015 09 24); <https://www.headstuff.org/topical/a-history-of-irelands-abortion-laws/> [aplankyta 2018 02 28].
[67] Ten pat.
[68] Ten pat.
[69] Ten pat.
[70] Ten pat.
[71] Ten pat.

kai kurie žmonės tai matė kaip ilgai ginčijamų abortų teisės aktų sprendimą.[73] Tik nuo to laiko, įstatymo leidimu buvo leidžiama atlikti aborto procedūrą, jei: motinos gyvybei kyla pavojus dėl fizinės ligos, yra kritinė padėtis ir motinos gyvybei gresia pavojus, yra aiškus savižudybės pavojus.[74]

Airijos Konstitucijos 40.3.3° straipsnyje numatyta lygiavertė apsauga tiek negimusio vaiko teisės į gyvybę, tiek motinos teisės į privatumą.[75] Airijos istorijoje nuskambėjęs garsus įvykis, kuomet Sheila Hodgers 1983 metais mirė nuo daugybinio vėžio iškart po gimdymo, vien tik dėl to, jog jai buvo uždrausta suteikti gydymą nenorint pakenkti vaisiui, tuo atveju vaisius taip pat mirė iškart po gimimo.[76] Šis įvykis sukėlė didelį pasipiktinimą Airijos įstatymais, Emily O'Reilly buvusi Airijos ombudsmenė teigė: „daugiau subalansuotos teisės nebegali būti. Tiek moteris tiek vaikas - abu mirė."[77] Deja iki šiol Airijos valdžia nieko nepakeitė, nesiėmė jokių veiksmų, nepaisant to, jog buvo sulaukta daugybė bylų Europos žmogaus teisių teisme prieš Airiją. Byloje Mellet prieš Airiją Amanda Mellet tapo nėščia 2011 metais, tačiau vaisiui buvo diagnozuotas Edvardso sindromas[78], vaisius būtų neišgyvenęs, bet nepaisant to, Airijos valdžia nesuteikė teisės moteriai atlikti aborto, todėl jai teko vykti atlikti abortą į Jungtinę Karalystę, ko pasekoje 2016 metais buvo iškelta byla ir perduota Jungtinių Tautų žmogaus teisių komitetui, kuris konstatavo, jog Airija pažeidė moters teises ir patarė keisti įstatymus.[79]

PP prieš HSE byloje 2014 moteriai buvo diagnozuota smegenų mirtis, jos gyvybė buvo palaikoma prieš šeimos narių valią vien tik dėl to, jog vaisius dar buvo gyvas, tuomet Airijos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, jog visos gyvybės palaikymo priemonės turėtų būti išjungtos, kadangi ekspertai teigė, kad vaisius negalėjo išgyventi papildomų dviejų mėnesių, reikalingų gyvybingam jo tolimesniam vystymuisi. [80] 2010 metais, vienai besilaukiančiai Airijos pilietei buvo diagnozuota, jog kūdikis neišgyvens, arba žus dar negimęs arba iškart po gimdymo, tokiu atveju moteriai buvo pasiūlyta tiesiog laukti, kol vaisius pasišalins natūraliu būdu, nes remiantis Airijos įstatymais, abortas ir tokiu atveju yra draudžiamas arba vykti į užsienį ir ten bandyti pasidaryti abortą.[81] „Airijos įstatymai leidžia sveikatos apsaugos darbuotojams suteikti pacientams informaciją apie

---

[72] Protection of Life During Pregnancy Act 2013, (Number 35 of 2013).
[73] Žr. Išnašą 66: „A history of Ireland's abortion laws", *Topical.*
[74] Ten pat.
[75] Constitution of Ireland, (1937), 40.3.3° str.
[76] Autoriaus versta iš Kitty Holland, „Reasons for women not to be cheerful", *The Irish times* (2012 12 29); <https://www.irishtimes.com/news/reasons-for-women-not-to-be-cheerful-1.5496> [aplankyta 2018 03 02].
[77] Ten pat.
[78] Įgimta chromosominė patologija su 18 chromosomos trisomija (papildoma chromosoma). Būdingos įvairios raidos anomalijos, protinis atsilikimas, kiti nenormalumai. <https://www.medguru.lt/ligos/edvardso-sindromas/> [aplankyta 2018 02 20].
[79] Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto byla: *Amanda Jane Mellet v. Ireland*, No. 2324/2013 (2016).
[80] Ireland The High Court: *P. P. v. Health service executive*, No. 10792P (2014).
[81] Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto byla: *Siobhán Whelan v. Ireland*, No. 2425/2014 (2017).

abortus, bet jiems gresia bausmės, jei būna suprasta, kad jie propaguoja nėštumo nutraukimą, net ir žuvusio vaisiaus atvejais.“[82] Žmogaus teisių specialistai pasisakė, jog: „toks Airijos vyriausybės elgesys su moterimis yra žiaurus, nežmoniškas ir degraduojantis, taip yra kėsinamasi į moters orumą, fizinį ir psichologinį vientisumą: 1) atsisakant jai suteikti reikalingą medicininį gydymą, informaciją ir priverčiant moterį toliau nešioti jos mirštantį vaisių; 2) įtikinėti, jog vienintelė išeitis – nutraukti nėštumą užsienyje; 3) paliekant moteriai gilų psichologinį „randą“.“[83] „JT ekspertai padarė išvadą, kad ta moteris turėjo turėti galimybę pasidaryti abortą Airijoje, „prižiūrima sveikatos apsaugos profesionalų, kuriuos pažinojo ir kuriais pasitikėjo“.[84] Po šio įvykio Airijoje prasidėjo streikai, raginantys keisti įstatymus ir Airijos Konstituciją, suteikti teisę atlikti abortą moters prašymu. Airijos vyriausybė pasisakė, jog 2018 metais balandžio arba gegužės mėnesį bus surengtas referendumas klausimu – ar keisti šalies aborto reguliavimą. Jei žmonės nubalsuos teigiamai, tai bus aštuntasis Airijos Konstitucijos pakeitimas: pašalinant straipsnį suteikiantį lygias teises tiek moteriai tiek negimusiam vaikui, kuris buvo įtvirtintas net 1983 metais.

Tai tik nedaugelis pavyzdžių iš Airijos turėtų bylų. Darytina išvada, jog 2018 įvyksiantis referendumas yra būtinas Airijos istorijoje, kadangi visiškai subalansavus vaisiaus ir moters teises prieinama prie tokių kraštutinumų, kuomet net nėra gerbiama nei šeimos narių valia, nei apskritai sulaukiama žmogiško elgesio. Kaip jau pastebėta, Europos Sąjunga nėra nustačius konkrečių balansavimo tarp teisių ribų. Palyginus Lietuvos bei Airijos įstatymus, matyti, jog visiškas teisių subalansavimas sukelia daug nesklandumų, keliamų bylų. Moterys labiau linksta prie „laisvesnio“ reguliavimo, kuomet jos turi teisę pasirinkti dėl esamo nėštumo, ar jį nutraukti ar ne. Dėl vaisiaus kaip teisės subjekto vieninga nuomonė niekada taip ir nebus priimta, klausimas ar tai išvis yra įmanoma. Išvardintos trys pagrindinės teorijos vaisių pripažįstančios žmogumi yra tik gairės padedančios valstybėms nusistatyti tam tikras ribas, nuo kada būtų galima suteikti vaisiui teises savo nacionalinėje teisės sistemoje. Išnagrinėjus EŽTT nutarimus susidaro dviprasmiška nuomonė. Minėtame sprendime apskritai abejojama ar būtina kalbėti vaisiaus teisių klausimu, teisių įgijimo momento nustatymu, tačiau išsakant asmeninę nuomonę, tai būtų didelis žingsnis „atgal“ teisinėje sistemoje. Šis klausimas turi būti išspręstas ir prieitas geriausias sprendimas atitinkantis daugumos nuomonę. Kitu atveju vyks tokie nesklandumai kaip minėtoje Airijoje. Kai vienoje valstybėje nustatomos visiškai griežtos normos, o kitoje, įvardinkim, palankios moteriai, prasideda migracija tarp valstybių vien dėl tokių

[82] „JT: Airijos įstatymai dėl abortų lemia nehumanišką elgesį“, *Klaipėda* (2016); <http://klaipeda.diena.lt/naujienos/pasaulis/ekonomika-ir-politika/jt-airijos-istatymai-del-abortu-lemia-nehumaniska-elgesi-754409> [aplankyta 2018 03 10].
[83] Žr. išnašą 79: *Amanda Jane Mellet v. Ireland.*
[84] Žr. išnašą 82: „JT: Airijos įstatymai dėl abortų lemia nehumanišką elgesį“, *Klaipėda*.

nesuderinamumų, sankcijų kėlimas gydytojams ar kitiems asmenims. Vienintelis aiškus aspektas iš pateiktų pavyzdžių yra tas, jog visiškai subalansuotos teisės tarp vaisiaus ir moters nėra tinkamiausias reguliavimas.

3.2. Teisių subalansavimo padariniai

Norint atsakyti į pagrindinį tezės klausimą yra labai svarbu aptarti bei išanalizuoti teisių subalansavimo keliamas problemas ir kaip tai daro įtaką valstybės įstatymų tvarkai. Kadangi teisių suvaržymas neturi sukelti nepataisomų padarinių ar kitaip grubiai pažeisti asmens teises.

Teisingiausia būtų prieš visą tai patikslinti, kokios būtent priežastys priverčia moteris darytis abortą. Krizinio nėštumo centras yra sudaręs sąrašą dažniausiai moterų minimų priežasčių, kodėl jos pasiryžo nutraukti nėštumą. Jos yra tokios: „1) bijau savo tėvų reakcijos, jie supyks. 2) Tėvai mane išmes iš namų ir su vaiku neturėsiu kur gyventi. 3) Mane verčia darytis abortą ir kiti artimieji. 4) Mano partneris mane paliks, jei ryšiuosi gimdyti. 5) Man gėda būti vieniša motina, mane pasmerks draugai, pažįstami, kaimynai, kolegos.“[85] Tai tik kelios pagrindinės priežastys, kodėl moterys ryžtasi atlikti abortą net ir žinodamos, kad tai gali paveikti ne tik jų psichologinę būklę, bet ir fizinę sveikatą. Iš pirmo žvilgsnio tokios menkos priežastys nevertos nutraukti naujai besivystančios vaisiaus gyvybės. Kalbant apie situaciją Lietuvoje, tai rodo mūsų kaip tautos, menką suvokimą ar kitaip tariant „siaurą“ požiūrį į gyvenimą ir smerkimą jei kas nors įvyksta ne pagal gyvenimo planą, ne taip kaip yra įprasta ar „turėtų būti“. Iš tikrųjų tai didžiausia aborto priežastis yra moters nepalaikymas ir nesupratimas, to pasekoje moterys ryžtasi atlikti aborto procedūrą, suprasdamos, jog yra tam tikra rizika pakenkti savo sveikatai. Vis dėlto, po atlikto aborto moteris pirmiausia pajaučia psichologinį pakitimą. „Abortas gali prisidėti prie vėlesnių moters psichikos sveikatos sutrikimų bei psichosomatinių simptomų: kraujospūdžio sutrikimų, neaiškių galvos skausmų, pilvo skausmų ir pan. ... Moksliniai tyrimai rodo, jog neretai po aborto išsivysto psichikos sveikatos sutrikimai, kelis kartus padidėja savižudybės rizika. Suomijoje atliktas tyrimas parodė, jog abortą patyrusios moterys šešis kartus dažniau buvo linkusios į savižudybę nei tos, kurios pasirinko gimdymą.“[86] Be visos šios rizikos yra neatmetama galimybė, jog poveikis tęsis visą gyvenimą. „Tyrimuose aptinkama įrodymų, kad anksčiau buvę abortai veikia ir vėliau gimusių vaikų raidą. Užsitęsęs gedėjimas ir poabortinio sindromo pasekmės gali sutrikdyti šiltus ir prieraišius motinos bei gimusio kūdikio santykius, o vėliau tai prisideda prie vaiko emocinių bei

[85] Vykintė Budrytė, „23 priežastys, dėl kurių moterys renkasi abortą“, *Lietuvos rytas* (2017 04 16); <https://gyvbudas.lrytas.lt/psichologija/2016/12/09/news/23-priezastys-del-kuriu-moterys-renkasi-aborta-758055/> [aplankyta 2018 02 13].

[86] „Emocinės aborto pasėkmės moteriai“, *Gyvenimas po aborto*; <http://www.neplanuotasnestumas.lt/apie-aborta/gyvenimas-po-aborto> [aplankyta 2018 02 08].

elgesio problemų atsiradimo.“[87] Toks poveikis gali sąlygoti atsirandančias kitas problemas kaip vaiko nepriežiūra, nerūpestingumas ir pan.

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, dažnesniu atveju abortas išties pakenkia moters sveikatai ir psichologinei būsenai. Gali kilti rimtų komplikacijų gręsiančių net mirtimi. Bet svarbu paminėti, kad tai labai retas atvejis. Nereikia pamiršti, kad ir nėštumo metu gali kilti įvairios komplikacijos, nuo kurių taip pat gali kilti pavojus moters sveikatai ar net gyvybei. Esminis dalykas, kad moteris pasirinktų tinkamą kliniką atlikti procedūrą, kurioje būtų sterilios sąlygos ir licencijuoti gydytojai. Taip pat siekiant sumažinti neigiamą aborto poveikį, pati moteris privalo laikytis tam tikrų taisyklių ir prisižiūrėti savo sveikatą. Bet kokiu atveju, norint įvertinti ar aborto draudimas, siekiant ne tik apsaugoti vaisiaus gyvybę, bet ir pačios moters sveikatą, yra geresnis variantas nei leidžiant darytis abortą, reikia aptarti, kokios būtent pasekmės kyla uždraudus abortą kaip, pavyzdžiui, yra Airijoje.

Mūsų aptariamajame pavyzdyje su Airija matyti, jog moterys dėl aborto pasiryžusios keliauti į kitas šalis, kuriose yra ne toks griežtas reguliavimas aborto klausimu ir ten nusprendžia pasidaryti aborto procedūrą. Tai taip pat stipriai sukelia psichologinį poveikį moteriai, kuri yra įstumiama valdžios institucijų į beviltišką situaciją, paliekant be jokios pagalbos. Analizuojant priežastis, dėl ko moterys darosi abortą, nebuvo paminėtos ir tokios situacijos, kuomet moteris tiesiog nenori vaikų, neturi pakankamos finansinės padėties išlaikyti vaiką, buvo prievartos objektas, nori pirmiau pabaigti mokslus ir pan. Tokiu atveju moteris neturi jokios išeities. Kalbant apie tą pačia kelionę į kitą šalį atlikti procedūrą, reikia paminėti, jog tikrai ne visi turi pakankamą finansinę padėtį keliauti, ten apsistoti ir susimokėti už procedūrą. Esant tokiai situacijai, yra ne vienas atvejis, kuomet į neviltį puolusi moteris, tiesiog pasirenka savižudybę. Kitu atveju, moterys renkasi pažeisti šalies įstatymus nors ir to nenorėdamos. Renkasi nelegalius abortus ar nelegaliai įsigyja tabletes, kurios nutraukia nėštumą. Tokias tabletes moterys įsigyja, pavyzdžiui, Olandijos internetiniame puslapyje (Olandijoje tokios tabletės yra legalios) ir atsisiunčia internetu. Šie vaistai panaikina iki 10 savaičių nėštumą. Atliktame eksperimente nuo 2010 m. sausio iki 2012 m. gruodžio buvo apklausta virš 1000 moterų, kurios pasinaudojo šia paslauga ir vienintelis dalykas dėl ko jos gailėjosi buvo tas, kad turėjo nutraukti nėštumą nelegaliai.[88] Airijoje yra įvykusi ne viena byla, kuomet moterys yra nubaudžiamos už tokių tablečių įsigijimą. Viena iš garsesnių bylų įvyko 2014 metais. 21 metų amžiaus mergina neturėjo pakankamai pinigų nuvykti į Jungtinę Karalystę pasidaryti aborto procedūros, todėl nusprendė įsigyti internetu minėtąsias tabletes, ko pasekoje, ji buvo nubausta 3 mėnesių laisvės atėmimu atidedant

[87] Ten pat.
[88] Autoriaus versta iš Cormac Fitzgerald, *Study shows vast majority of Irish women who took abortion pills feel they made right decision* (2016 10 17); <http://www.thejournal.ie/abortion-pills-study-3030940-Oct2016/> [aplankyta 2018 02 08].

bausmę 12 mėnesiams, teismo byla iki šiol yra labai reikšminga, nes savarankiškai vartojamos tabletės abortui, dažnai įsigyjamos internetu, greitai tapo pigiausiu ir prieinamiausiu sprendimu moterims Šiaurės Airijoje, kur abortas tebėra neteisėtas visais atvejais, išskyrus esant ekstremalioms aplinkybėms.[89] Kita Airijos pilietė, 25 metų, teigė, kad byla ją privertė būti atsargiai ir nekalbėti su kitais, išskyrus su savo partneriu, apie savo sprendimą imtis abortų tablečių.[90] „Tai yra baimės kultūra. Tai stumia žmones į pavojingas situacijas, daro juos pernelyg išsigandusius eiti pas gydytoją, taip pat baimė pasakyti kam nors apie norą nutraukti nėštumą. Jūs niekada nuo to nepabėgsite, nuo jausmo, jog negali niekam prasitarti bijant, kad kas nors gali įduoti policijai."[91] Dar viena moters istorija, kuomet mergina susitaupė pinigus, dalį pasiskolino, jog galėtų keliauti į Jungtinę Karalystę. Moteris apgailestavo: „aborto procedūra traumatizuojanti ... negalėti to padaryti savo šalyje, sugrįžti po procedūros iškart namo, būti šalia savo draugų ... Man ne gėda, jog pasidariau abortą, bet grįžti į savo šalį, kuri tave laiko nusikaltėliu... Aš buvau sugniuždyta.“[92]

Darytina išvada, jog yra didelė tikimybė, kad abortas iš tiesų padarys žalos, pirmiausia, moters psichologinei būsenai. Kaltės jausmas, baimė, emocinis nestabilumas, visa tai patiria dauguma moterų pasidariusios abortą. Be visa ko, aborto procedūros metu yra tikimybė, jog bus pažeisti moters reprodukcinių funkcijų organai, ko pasekoje ateityje moteris gali patirti sunkumų bandant dar kartą pastoti, gali nebesusilaukti vaikų ar pagimdyti vaiką su išsigimimais. Tačiau analizuojant pavyzdžius galime suprasti, jog uždraudžiant darytis abortą, prieinama prie dar baisesnių pasekmių. Tokiu atveju moterys jaučiasi įspraustos į beviltišką situaciją, joms belieka taupytis pinigus ir migruoti iš savo šalies atlikti procedūrą ir grįžusios būti laikomos kaip nusikaltėlės. Kitu atveju, moterys kurios neturi galimybės gauti pakankamai pinigų kelionei renkasi nelegalų kelią nutraukti abortą ar tiesiog praradusios viltį pasirenka savižudybę. Remiantis loginės analizės metodu, galime daryti išvadą, jog tokių kančių ir pagalbos nesuteikimo nenusipelnė nei vienas asmuo iš savo valstybės. Ar toks visiškas teisių subalansavimas pateisina nehumanišką elgesį ir asmens ignoravimą nesuteikiant pagalbos ? Atsakymas turėtų būti neigiamas. Moters teisės šiuo atveju yra daug viršesnės negu vaisiaus. Bet kokiu atveju, draudžiant darytis abortą, ne tik kad yra pažeidžiamos teisės ir pažeminama moters kaip pilnateisiško asmens moralė, bet ir yra tikimybė, jog priverstiniu nėštumu vaikas gims nelaukiamoje ir nemylinčioje aplinkoje. Ko pasekoje ateityje gali išsivystyti kitos problemos kaip, pavyzdžiui, vaiko

[89] Autoriaus versta iš Amelia Gentleman, „Northern Irish women on abortion: 'people feel they can't trust anyone'“, *Support The Guardian* (2016 04 06); <https://www.theguardian.com/world/2016/apr/08/northern-ireland-abortion-women-culture-suspicion-fear-prosecution-belfast> [aplankyta 2018 02 08].
[90] Ten pat.
[91] Ten pat.
[92] Autoriaus versta iš Joel Gunter, „Abortion in Ireland: The fight for choice”, *BBC News* (2017 03 08); <http://www.bbc.com/news/world-europe-39183423> [aplankyta 2018 02 06].

neprieţiūra, smurtas šeimoje ir pan. Tai tik keli pavyzdžiai kokias pasekmes sukelia vaisiaus teisių iškėlimas aukščiau moters teisių ir tai negali būti pateisinama. Į visus šiuos aspektus yra būtina atsižvelgti nustatant aborto procedūros reguliavimą kiekvienoje valstybėje, nes regaliavimas, kuris gali taip stipriai paveikti asmens emocinę būseną ar tiesiog sugniuždyti jį, negali būti laikomas tinkamu ir teisėtu. Žinoma tokia nuomonė susilaukia ir kritikos. Priešingos nuomonės šalininkai remiasi terorija, pripažįstančia vaisių nauja gyvybe nuo pradėjimo momento. Yra teigiama, jog užsimezgus naujai gyvybei moteris praranda teisę nuspręsti dėl jos nutraukimo. Tokiu atveju abortų procedūros būtų visiškai draudžiamos, išskyrus išimtinais atvejais, kuomet kyla pavojus moters gyvybei. Tačiau vėlgi tokiu atveju kyla diskusija dėl moters pasirinkimo ir privatumo teisių.

IŠVADOS

Darbe keliama hipotezė, kad aborto atveju moters teisė į privatų gyvenimą nepažeidžia vaisiaus teisės į gyvybę, pasitvirtino.

1. Remiantis Airijos teisinės praktikos analize pripažįstama, jog draudžiant atlikti aborto procedūrą ne tik kad yra pažeidžiamos moters teisės, bet tokiu atveju taip pat padidinama papildomų socialinių bei teisinių problemų rizika valstybėje, kuri propaguoja apylygį šių teisių balansavimą.

2. Bet kokiu atveju, tiek nacionalinių teismų tiek tarptautinio teismo yra pripažinta, jog teisė į privatumą negali būti iškeliama aukščiau kitų teisių. Yra griežtai pabrėžiama, kad visos teisės privalo būti subalansuotos tarpusavyje. Tačiau tai nepaneigia išlygos, jog moters ir negimusio vaisiaus teisės kai kuriais atvejais gali būti vertinamos skirtingai ir joms teikiamas skirtingas dėmesys. Remiantis Europos žmogaus teisių teismo sprendimais, galima teigti, jog egzistuoja moters teisė priimti sprendimus dėl vaisiaus gyvybės Europos žmogaus teisių konvencijos pagrindu.

3. Remiantis Europos žmogaus teisių teismo sprendimais neįmanoma įvertinti nuo kada vaisių galima laikyti žmogumi. Tačiau mokslininkų pastangomis yra išskirtos trys pagrindinės teorijos (1. gyvybės prasidėjimas nuo ankstyvosios embriono stadijos; 2. gyvybė prasideda nuo vaisiaus susiformavimo; 3. nauja gyvybė atsiranda tik nuo gimimo), pripažįstančios nuo kada vaisių galima laikyti atskira nuo motinos gyvybe. Teorijų nustatymas suteikia valstybėms gaires, pagal kurias jos gali nusistatyti aborto procedūros teisinį reguliavimą, kuris bus priimtiniausias tos šalies visuomenei, atsižvelgiant į jos papročius, kultūrą ir kitą.

4. Remiantis Lietuvos Respublikos reglamentavimu negimęs vaisius nėra pripažįstamas vaiku, todėl valstybė neturi pozityviosios pareigos remiantis LR Konstitucijos 19 straipsnio pagrindu, kuris saugo žmogaus teisę į gyvybę. Tačiau tai nenuneigia fakto, jog negimęs vaisius neturi teisių. Siūlytina, jog vaisiaus pripažinimo žmogumi bei gyvybės momento klausimai būtų reglamentuoti Europos Sąjungos mastu ir būtų pritaikytas vienodas reglamentavimas visoms valstybėms narėms siekiant išvengti tarptautinių ginčų dėl aborto sąlygų ar kitų su šia tema susijusių problemų.

5. Nustatant griežtas aborto procedūros sąlygas ir ribojimus moterys renkasi kitas galimybes: nelegalius vaistus skirtus nutraukti nėštumą, migraciją, kurios tikslas pasidaryti aborto procedūrą šalyje, kurioje ji yra legali ir panašiai. Taip pat paminėtina, kad toks reguliavimas sukelia papildomas sankcijas gydytojams ar kitiems asmenims už pagalbą aborto klausimu ar jo propagavimą. Tai tik įrodo, jog aborto draudimas nėra išeitis norint apsaugoti vaisiaus teisę į gyvybę.

REKOMENDACIJOS

1. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnyje aiškiai įtvirtinti, jog vaiko sąvoka apima ir negimusį vaisių nuo 12 nėštumo savaitės.

2. Kadangi aborto procedūros nutraukimas reglamentuotas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakymu Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“, kuris priimtas 1994 m., turėtų būti priimtas naujas įstatymas, kuris plačiau ir tiksliau apibrėžtų aborto procedūros sąlygas, moters teises atliekant procedūrą ir kitus aspektus.

3. Įtvirtinti teisės aktuose medikamentinį abortą, suteikiant moterims lengvesnį ir paprastesnį prieinamumą prie aborto procedūros, įgyvendinant savo pasirinkimo teisę.

4. Kadangi atliktų tyrimų duomenų analizė parodė, jog aborto procedūra dažniausiai paveikia moters psichologinę būseną, turėtų būti įtvirtintas imperatyvas, kad būtų suteikiama psichologinė pagalba moterims prieš ir po aborto procedūros.

5. Atsisakyti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos įsakymo Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ 1.6 straipsnyje įtvirtintos sąlygos, kad pageidautinai nuo 16 iki 18 metų merginos turi gauti vieno iš tėvų, įtėvių, globėjų, rūpintojų ar faktiškai jas auginančių asmenų sutikimą dėl aborto procedūros.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Constitution of Ireland, (1937).
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Žin. (1995, Nr. 40-987).
3. Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas, Žin. (2000, Nr. 74-2262).
4. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Žin. (1992, Nr. 33-1014).
5. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Valstybės Žinios, (2000, Nr. 74-2262).
6. Protection of Life During Pregnancy Act 2013, (Number 35 of 2013).

Knygos:

7. C. M. Buckley et al., *Law of the European Convention on Human Rights,* (Oxford University press, 2014).
8. Deborah Stone, *Viešosios politikos paradoksai: sprendimų priėmimo menas politikoje*, vert. Algirdas Degutis (Vilnius: Eugrimas, 2004).
9. Gražina Stanislava Drąsutienė, *Akušerijos ir ginekologijos praktikos vadovas* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008), p. 238, mintis tekste: A. Narbekovas, „Prenatalinė etika“, straipsnis knygoje: A. Narbekovas ir kiti, Medicina, etika ir teisė apie žmogų iki gimimo (Kaunas, VDU, 2012).

Teismų praktika:

10. Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (2004, Nr. Nr. 60-2138).
11. Dėl BK 105 straipsnio sankcijos, numatančios mirties bausmę, atitikimo Konstitucijos 19 straipsniui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas (1998 12 09, Nr. 2/98).
12. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto byla: *KL v. Peru*, No. 1153/2003 (2005).
13. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto byla: *Amanda Jane Mellet v. Ireland*, No. 2324/2013 (2016).
14. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto byla: *Siobhán Whelan v. Ireland*, No. 2425/2014 (2017).
15. Europos žmogaus teisių teismo byla: *S. and Marper v The United Kingdom*, No. 30562/04 and 30566/04, (2008).
16. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Bruggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany,* No. 6959/75, (1981).

17. Europos žmogaus teisių teismo byla: *A, B and C v. Ireland*, No. 25579/05 (2010).
18. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Boso v. Italy*, No. 50490/99 (2002).
19. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Vo v. France*, No. 53924/00 (2004).
20. Europos žmogaus teisių teismo byla: *X and Y v. The Netherlands*, No. 8978 (1985).
21. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Banel v. Lietuva*, Nr. 14326/11 (2013).
22. Europos žmogaus teisių teismo byla: *Paton v. United Kingdom*, No. 8416/78, (1980).
23. Ireland The High Court: *P. P. v. Health service executive*, No. 10792P (2014).
24. *Valstybė p. J. V. ir J. A.*, Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Baudžiamųjų bylų skyrius (2015, Nr. 2K-P-94-895/2015).
25. JAV byla: *Roe v. Wade,* 410 U.S. 113 (1973).

Moksliniai straipsniai:

26. Ilona Petraitytė, „Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą“, *VU mokslo darbai. Teisė* (2011 06 15), p. 165, mintis tekste: Dėl operatyvinės veiklos, Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas, (2000, Nr. 39-1105).
27. Edita Žiobienė, „Aktualios konstitucinės teisės į privatų gyvenimą apsaugos problemos“, *Jurisprudencija* (2005), t. 64(56).
28. Abby F. Janoff, „Rights of the pregnant child vs. rights of the unborn under the convention on the rights of the child“, *Boston university international law journal* (Vol. 22:163).; <http://www.bu.edu/law/journals-archive/international/volume22n1/documents/163-188.pdf> [aplankyta 2018 02 15].
29. Ana Maria Dumitru, „Mokslas, embriono savarankiškumas ir klausimas, kada prasideda žmogaus gyvybė“, *Laisvos visuomenės institutas* (2017 02 22).
30. Lina Urbaitė, „Valstybės pozityvių pareigų vertinimas Europos žmogaus teisių teismo bylose prieš Lietuvą“, *Socialinių mokslų studijos* (2009 08 21).
31. Milda Jogėlaitė, *Galimybės atsisakyti savo žmogaus teisių problema pagal tarptautinę teisę* (magistro darbas, Vilnius, VU, 2016).
32. Vaida Benetytė, *Ar skyriumi gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku reguliavimas Lietuvoje nepažeidžia EŽTK 8 str. ?* (magistro darbas, Kaunas, VDU, 2011), p. 13., citata tekste: C. Dröge, Positive Verpflichtungen der Staaten in der EuropaeischenMenschenrechts convention (Berlin: Springer 2003).

Interneto tinklalapiai:

33. „The moral case for abortion“, *The establishment*;

<https://theestablishment.co/the-moral-case-for-abortion-a7d8c01b10ed>, mintis tekste: Ann Furedi, [aplankyta 2018 02 02].

34. Vykintė Budrytė, „23 priežastys, dėl kurių moterys renkasi abortą“, *Lietuvos rytas* (2017 04 16); <https://gyvbudas.lrytas.lt/psichologija/2016/12/09/news/23-priezastys-del-kuriu-moterys-renkasi-aborta-758055/> [aplankyta 2018 02 13].
35. „Emocinės aborto pasėkmės moteriai“, *Gyvenimas po aborto*; <http://www.neplanuotasnestumas.lt/apie-aborta/gyvenimas-po-aborto> [aplankyta 2018 02 08].
36. Juozas Girnius, *Laisvė*; <http://www.savastis.lt/teise/laisve/> [aplankyta 2018 01 08].
37. Cormac Fitzgerald, *Study shows vast majority of Irish women who took abortion pills feel they made right decision* (2016 10 17); < http://www.thejournal.ie/abortion-pills-study-3030940-Oct2016/> [aplankyta 2018 02 08].
38. Amelia Gentleman, „Northern Irish women on abortion: 'people feel they can't trust anyone'“, *Support The Guardian* (2016 04 06); <https://www.theguardian.com/world/2016/apr/08/northern-ireland-abortion-women-culture-suspicion-fear-prosecution-belfast> [aplankyta 2018 02 08].
39. „Laisvė ir atsakomybė“, *Gabūs ir drąsūs*; <https://gid.lt/filosofija/laisve-ir-atsakomybe> [aplankyta 2018 02 07], mintis tekste: Roman Ingarden.
40. „Pilietinės teisės“, *Mano teisės*; <http://manoteises.lt/enciklopedija/pilietines-teises/> [aplankyta 2018 01 11].
41. Joel Gunter, „Abortion in Ireland: The fight for choice”, *BBC News* (2017 03 08); <http://www.bbc.com/news/world-europe-39183423> [aplankyta 2018 02 06].
42. „Jonas Paulius II apie žmogaus gyvenimą”, *Lietuvos šeimos centras*; <http://www.lietuvosseimoscentras.lt/visai-seimai/jonas-paulius-ii-apie-zmogaus-gyvenima/> [aplankyta 2017 02 22].
43. Inga Saukienė, „Tiesa ar melas? R. J. Dagys: „Nauja gyvybė prasideda iš karto, kai susijungia dvi ląstelės“, *15min* (2016 10 21), citata tekste: Živilė Gudlevičienė; <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/tiesa-ar-melas-r-j-dagys-nauja-gyvybe-prasideda-is-karto-kai-susijungia-dvi-lasteles-56-700223> [aplankyta 2018 02 15].
44. Kate Doran, „A history of Ireland‘s abortion laws“, *Topical* (2015 09 24); <https://www.headstuff.org/topical/a-history-of-irelands-abortion-laws/> [aplankyta 2018 02 28].

45. Kitty Holland, „Reasons for women not to be cheerful“, *The Irish times* (2012 12 29); <https://www.irishtimes.com/news/reasons-for-women-not-to-be-cheerful-1.5496> [aplankyta 2018 03 02].
46. „JT: Airijos įstatymai dėl abortų lemia nehumanišką elgesį“, *Klaipėda* (2016); <http://klaipeda.diena.lt/naujienos/pasaulis/ekonomika-ir-politika/jt-airijos-istatymai-del-abortu-lemia-nehumaniska-elgesi-754409> [aplankyta 2018 03 10].
47. **<**http://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Visavis> [aplankyta 2018 02 20].
48. <https://www.medguru.lt/ligos/edvardso-sindromas/> [aplankyta 2018 02 20].
49. „Vyriausybėje – neigiama išvada dėl vaiko teisių nuo pradėjimo momento“, Diena.lt; <http://www.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/vyriausybeje-neigiama-isvada-del-vaiko-teisiu-nuo-pradejimo-momento-562399> [aplankyta 2018 04 03].
50. „Seimas nori spręsti, kada moterims gimdyti, o kada ne“, *Delfi* (2018 03 29), citata tekste: Esmeralda Kuliešytė; <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-nori-spresti-kada-moterims-gimdyti-o-kada-ne.d?id=77568819> [aplankyta 2018 04 03].

Kita:

51. Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos, LR sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas, Žin. (1994 01 28, Nr. 50).